

культурного соціума и необхідний для создания условной структуры ее составляющих – концептов.

Ключевые слова: процесс метафоризации, метафора, метонимия, концептуальная система.

Summary

The article focuses on the analysis of the main linguistic theories of metaphor and metaphoric process interpretation from the cognitive point of view in particular as well as investigates the terminology connected with this process in linguistic practice. The metaphoric process is viewed as the key one in the investigation of conceptual system peculiarities characteristic to each cultural society and is considered to be necessary for the creation of the conventional structure of concepts as its components.

Keywords: metaphoric process, metaphor, metonymy, conceptual system.

УДК 81'373.21

Лужецька О.Б.,
аспірантка,
Тернопільський національний
економічний університет

МІКРОТОПОНІМИ БЕРЕЖАНЩИНИ ТА ПІДГАСЧЧИНИ З ГЕОГРАФІЧНИМИ ТЕРМІНАМИ В ОСНОВАХ

Бережанщина і Підгасччина займають західні окраїни Тернопільської області, а одночасно й південно-східну частину Опілля. Назви мікрооб'єктів цього, як і будь-якого іншого регіону України, належать до найчисельніше презентованого класу онімів, проте досі мікротопоніми в Україні вивчалися лише принагідно. Це спричинене різними фактами, найосновнішим з яких є те, що збір мікротопонімії вимагає відвідування дослідником практично кожного населеного пункту конкретного регіону. До того ж історичні матеріали з мікротопонімії України досі практично не публікувалися. На сьогоднішній день вивчено мікротопонімію лише окремих регіонів України, насамперед Буковини (Чернівецька обл.), Західного Поділля, Сколівщини та ін.

Дослідження мікротопонімії в Україні уже віддавна вважається невідкладним і першочерговим завданням передусім тому, що останні часто зазнають змін, а ліквідація приватної власності на землю, колективізація приватних господарств, ліквідація хуторів й укрупнення населених пунктів в у 50–80 рр. ХХ ст. у колишньому СРСР зумовили катастрофічне зменшення, як кількості господарств, так і назв мікрооб'єктів. Назавжди було втрачено реліктові найменування численних об'єктів, які було ліквідовано. Крім цього, варто додати й те, що різко зменшилася кількість добрих інформаторів – колишніх господарів. Таким є стан зі збереженням мікротопонімії на території Західної України. Ще плачевнішим він є на території центральних і південно-східних областей нашої країни. Причини такого стану загальновідомі.

Актуальність дослідження мікротопонімії конкретної території полягає ще у тому, що назви мікрооб'єктів займають по суті проміжне місце між загальними та

власними назвами, а тому їх вивчення допоможе встановити природу номінації реалій об'єктивної дійсності.

Об'єктом сьогоднішньої нашої розвідки стали близько 350 мікротопонімів з Бережанського і Підгаєцького районів Тернопільської області, які мотивовані географічними термінами. Нижче спробуємо встановити та проаналізувати основні семантичні групи базових назв мікротопонімів названого регіону й з'ясувати їх специфічні властивості.

Відапелятивні мікротопоніми досліджуваної території поділяємо на такі дві групи: 1) мікротопоніми, що походять від географічних термінів; 2) мікротопоніми, що походять від загальних назв на позначення культурно-історичних об'єктів.

У сьогоднішній нашій статті розглянемо лише мікротопоніми першої групи. Мікротопоніми, які мотивовані географічними термінами, у свою чергу поділяємо на три підгрупи:

- 1) мікротопоніми, мотивовані лексемами на означення ландшафтно-рельєфних особливостей місцевості;
- 2) мікротопоніми, мотивовані лексемами фітографічного походження;
- 3) мікротопоніми, мотивовані лексемами, які виражають гідрографічні ознаки місцевості.

Детальніше зупинимося на кожній з виділених підгруп.

1.1. Мікротопоніми, мотивовані лексемами на означення ландшафтно-рельєфних особливостей місцевості.

Мікротопоніми, що відображають ландшафтні характеристики досліджуваної території, розглядаємо у трьох підгрупах:

- 1) мікротопоніми, що позначають підвищення;
- 2) мікротопоніми, що позначають заглибини;
- 3) мікротопоніми на позначення рівнин.

1.1.1. Мікротопоніми, мотивовані апелятивами на позначення підвищень.

На досліджуваній території нами виявлено 134 назви мікрооб'єктів, що вказують на більші чи менші підвищення, вони становлять 38 % від усіх зібраних нами мікротопонімів визначених районів з географічними термінами в основах. Така значна кількість найменувань на означення додатнього рельєфу зумовлена фізико-географічним розташуванням краю у межах Волино-Подільської височини. На позначення підвищень на досліджуваній території вживаються такі традиційні мікротопоніми.

Берег. Географічний термін *берег* та його словотвірно-фонетичні варіанти зафіксовані в мікротопонімах: п. *Берег* (Плхв., Брж.), пас. *За Берегом* (Глгч., Пдг.), п. *Підбереги* (Гнв., Брж.). Мікротопоніми з цими лексемами в основах презентуються й атрибутивними словосполученнями, де атрибути виражають різні ознаки реалій: ч. с. *Під Високим Берегом* (Глгч., Брж.), усього 11 найменувань.

Лексема *берег* в українській мові вживається з різними значеннями: "берег ріки, потоку", "підвищення, гора, схил гори" [6, 216]. На території Бережанщини та Підгаєччини мікротопонім *Берег* вживається насамперед на означення підвищення.

В інших регіонах України можливе семантичне зміщення лексеми *берег*. Так, на Західному Поліссі апелятив *берег* використовується при номінації “берега озера”, “пасовища в низині” [5, 14]; на Волині назва *берег* має і гідрографічне навантаження: “мокра заболочена низовина”, “луг, що заливається водою”, “болото біля річки” [3, 9]; на Бойківщині ця лексема вживається зі значенням: “берег, край суші, який стикається з водою”, “пагорб, підвищення, гора” [8, 17–18]; “берег, неужите місце” [7, 50]. Різнобічна семантика лексеми *берег* має місце також в інших слов'янських мовах: пол. *brzeg* “пагорб, край, межа між водою і сушею”, чес. *breh*. “скеля, камінь, межа”, болг. *бряг* “скеля, межа, урвище”. Етимологічно цей географічний термін виводиться з псл. **bergъ*, що означало “гора”, “висота” [4, 170].

Гора. Географічний термін *гора* теж виступає етимомом цілого ряду мікрооб'єктів: в. *Гора* (Жнв., Брж.), л. *Гора* (Слв., Брж.), ч. с. *Гора* (Бщ., Брж.), п. *Гори* (Слв. Брж.), п. *Загора* (Слв., Брж.), в. *Підгора* (Влхв., Брж.) пас. *Понід Гору* (Стрг., Брж.). Дволексемні атрибутивні сполуки виражають різні ознаки іменованих об'єктів: п. *Басова Гора* (Глгч., Пдг.), г. *Біла Гора* (Кт., Брж.), п. *Весела Гора* (Глгч., Пдг.), п. *Висока Гора* (Блкр., Пдг.), п. *Котівська Гора* (Трст., Брж.), п. *Лиса Гора* (Бщ., Брж.), в. *Свята Гора* (Юст., Пдг.), п. *Сусова Гора* (Трст., Брж.), п. *Червона Гора* (Глгч., Брж.) та ін., усього 29 назв.

Географічний термін *гора* найчастіше вживається зі значеннями “гора”, “підвищення”, “вершина гори”, “підвищення на дорозі” [6, 223]. На Поліссі цей апелятив функціонує зі значенням “підвищення на поверхні рівнини” [5, 101]; на Волині – “невелике підвищення” [3, 26]. У Центральній Україні лексема *гора* найчастіше осмислюється як „гора, горб, підвищення“ [2, 59–60].

На території Бережанщини та Підгаєччини мікротопонім *Гора* здебільшого вживається на позначення частини села, поля. Як свідчить наш матеріал, реальний зв'язок між об'єктом та його найменуванням по суті втрачено, оскільки загальні назви на позначення височин номінують насамперед невеликі об'єкти пологого рельєфу.

Горб. Географічний термін *горб* реалізується у таких мікротопонімах: п. *Горб* (Бщ., Брж.; Урм., Брж.), л. *Горбинец* (Двр., Брж.), п. *Горбок* (Плхв., Брж.), ч. с. *Горбок* (Стрг., Брж.), п. *Лисий Горб* (Слв., Брж.), ч. с. *На Горбі* (Н.Лтв., Пдг.), пас. *Під Горбами* (Урм., Брж.), пас. *Підвисокий Горб* (Трост., Брж.), п. *Середній Горб* (Стр., Брж.), пас. *Шандаришин Горб* (Урм., Брж.), усього 32 найменування.

Апелятив *горб* виражає такі семи: “підвищення”, “підвищення на дорозі”, “гора (в загальному значенні)” [6, 223–224]. На Волині географічний термін *горб* позначає переважно “невеличке підвищення над рівниною” [3, 26–27]. У центрі України побутує велика кількість варіантів лексеми *горб*: *горбик*, *горбики*, *горбок*, *горбище*, *горбовина* [2, 61–62], які виражають відповідно різні значення.

Осовня. Лексема *осовня* є складовою основою лише одного найменування мікрооб'єкту названої території: п. *Осівня/Осивня* (Мчщ., Брж.).

Аналізований номен на загальноукраїнському тлі означає “схил гори, повернутий до сонця” [6, 239]. У центральній частині України цей орографічний термін використовується у формі *осоння* з аналогічним значенням [2, 135].

1.1.2. Мікротопоніми, що походять від апелятивів на позначення заглибин.

Такі назви мікрооб'єктів представлені невеликою кількістю одиниць. Вони відображають власне географічні особливості досліджуваної території.

Долина. Апелятив *долина* входить до складу мікротопонімів, що вказують на різні за характером об'єкти краю: в. *Долина* (Влхв., Брж.), в. *Долини* (Двр., Брж.), пас. *Долини* (Ркшн., Брж.), пас. *В Долинці* (Урм., Брж.), л. *Глибока Долина* (Влхв., Брж.), пас. *Попід Долину* (Стрг., Брж.). Крім цього виявлено значну кількість назв мікрооб'єктів, атрибути яких виражають посесивність: п. *Буракова Долина* (Блкр., Пдг.), п. *Колодчина Долина* (Глгч., Пдг.), п. *Колесова Долина* (Слв., Брж.), п. *Ксьондзова Долина* (Влщ., Брж.), п. *Максимова Долина* (Глгч., Пдг.), п. *Малика Долина* (Юст., Пдг.), п. *Тимкова Долина* (Слв., Брж.), п. *Щурова Долина* (Юст., Пдг.), п. *Юркова Долина* (Блкр., Пдг.).

Лексема *долина* містить в собі такі семи: “долина”, “широка низина”, “низина біля річки”, “підніжжя гори” [6, 226], “луг, де косять сіно” [3, 33]. Апелятив *долина* тісно пов'язаний зі словом *діл* у значенні низина [4, 89].

Рів. В основах цілого ряду мікротопонімів засвідчений апелятив *рів*, напр.: пас. *В Рові* (Урм., Брж.), л. *Дзвіничий рів* (Трст., Брж.), п. *За Ровом* (Ркшн., Брж.), п. *Задній Рів* (Кр., Брж.), л. *Ровень* (Слв., Брж.), пас. *Рови* (Слц., Пдг.) та ін., усього 12 найменувань. Мікротопоніми з цією лексемою досить часто вживаються у формі применникових сполук, які вказують на місце розташування відповідних реалій стосовно примітних об'єктів. У довідковій літературі лексема *Рів* подається зі значенням *яр* [6, 246]. В українській мові назва *Рів* вживається у різних словотвірних варіантах із семою зменшеності, напр.: *рівчак, ровець*.

Порівняно незначне число мікротопонімів з апелятивами на позначення від'ємного рельєфу в основах спричинене тим, що Опілля належить до слабо пересічених місцевостей. В основному це безлісний або малолісистий рівнинний край, що розташований на заході Волино-Подільської височини, де практично кожне підвищення, навіть висотою 10–15 м, позначається лексемами *горб, гора* і т.д.

Загалом на досліджуваній території нами виявлено всього 57 мікротопонімів, мотивованих лексемами на означення від'ємного ландшафту, що складає 27 % від усіх мікротопонімів з ландшафтно-рельєфним значенням.

Ще меншою кількістю лексем мотивовані мікротопоніми, що називають рівнинну місцевість. У наших матеріалах вони презентуються насамперед назвами з апелятивом *лан* в основі.

Лан. Апелятив *лан* є складовою частиною небагатьох назв мікрооб'єктів: п. *Довгий Лан* (Влщ., Брж.), п. *Залани* (Мчшв., Брж.), п. *Лан* (Жнв., Брж.), ч. с. *Лани* (Нрв., Брж.), п. *Ланок* (Кмр., Брж.) та ін., усього 11 найменувань.

В українській мові географічний термін *лан* вживається з різними значеннями: “рівне поле”, “міра орної землі приблизно від 10 до 30 десятин” [1, 343]. Назва *Лан* у досліджуваному регіоні використовується на позначення насамперед земельних рівнинних угідь, полів, рідше частин села.

Отже, мікротопоніми, що утворені від географічних термінів на позначення ландшафтно-рельєфних особливостей краю, представлені 210 назвами мікрооб'єктів двох названих районів Тернопільської області.

Важливим є те, що багато найменувань мікрооб'єктів, мотивованих ландшафтно-рельєфними ознаками, відповідає характеру місцевості. Таким чином, ландшафтні характеристики відіграли важливу роль у назвотворчому процесі переважної частини онімів.

Практично усі розглянуті нами мікротопоніми утворилися шляхом онімізації апелятивів слов'янського походження.

1.2. Мікротопоніми, мотивовані лексемами фітографічного походження.

Із виділеної групи мікротопонімів фіксовані найменування головних порід дерев. На думку багатьох дослідників номени відрослинного походження переважно свідчать про конкретні породи дерев, які ростуть у тих чи інших місцевостях. Інколи власне рідкісний лісовий покрив зумовлює виникнення певної власної назви.

Усі засвідчені в наших матеріалах мікротопоніми, що мотивовані фітографічними лексемами, поділяємо на дві підгрупи: 1) мікротопоніми, в основах яких зафіксовано лексеми на позначення окремих порід дерев; 2) мікротопоніми, в основах яких зафіксовано лексеми на позначення загальних фітонімних понять.

Розглянемо конкретніше кожен з виділених підгруп.

1.2.1. Досліджувана нами територія становить собою край безлісних або малолісистих рівнинних територій. Основними породами дерев, які зафіксовані в основах тутешніх мікротопонімів є *береза*, *дуб*, *липа*, *граб* та інше. Напевне, ці дерева не були типовими на території досліджуваного регіону.

Береза. Лексема *береза* вживається в тутешній мікротопонімії у різних словотвірних варіантах: п. *Березина* (Глгч., Пдг.), п. *В Березі* (Плхв., Брж.), п. *За Березником* (Ркшн., Брж.), пас. *Під Березами* (Ндрч., Брж.), усього виявлено 9 назв.

В основах мікротопонімів досліджуваного краю найчастіше вживається апелятив *березина* зі значенням “березовий ліс”. З таким же значенням він вживається й на території Полісся [6, 34]. Слово *береза* виводиться з псл. *berza/*berga “береза”, що має праіндоєвропейський корінь та трактується як “світла, біла” [4, 171].

Дуб. Апелятив *дуб* і похідні від нього різні словотвірні варіанти в тому числі лексема *дїброва* (= *дуброва*) запрезентовані в основах цілої низки мікротопонімів досліджуваного регіону: п./л. *Дубина* (Красн., Брж.; Стр., Брж.), п. *Дубники* (Урм., Брж.; Трост., Брж.), п./п./л. *Дуброва* (Жкв., Брж.; Мчцв., Брж.; Урм., Брж.), п. *Піддїброва* (Стр., Брж.), л. *Середня Дубина* (Псх., Брж.). Зафіксовано також ряд мікротопонімів, атрибути яких виражають посесивність: л. *Костива Дубина* (Глгч., Пдг.), л. *Морозова Дубина* (Глгч., Пдг.), л. *Пенькова Дубина* (Глгч., Пдг.) та ін.

Етимонами зібраних нами мікротопонімів, як і назв мікрооб'єктів Полісся, виступають лексеми *дубина*, *дубник*, *дуброва*, *дубняк*, а ще *дубовисько*, *дубувник* [5, 145–146]. Етимологія слова *дуб* сягає і.-є. *dheub – “глибокий, низько розташований” [4, 138].

Липа. З лексемою *липа*, у наших матеріалах виявлено лише два мікротопоніми: п./ч. с. *Липки* (Урм., Брж.), в. *В Липках* (Урм., Брж.).

Слово *липа* виводиться з псл. *līpa, що пов'язане з липким соком цього дерева або слизькуватим липким ликом [4, 237].

1.2.2. Мікротопоніми, мотивовані множинними поняттями лісового покриву.

Цю групу мікротопонімів презентують лише окремі назви.

Гай. Апелятив *гай* є складовою таких онімів: пас. *В Гаю* (Урм., Брж.), пас. *Гай* (Ркшн., Брж.), в. *Гайок* (Гйк, Брж.), п. *Загай* (Влхв., Брж.; Ркшн., Брж.), п. *За Гайом* (Ркшн., Брж.), п. *Малий/Великий Гай* (Слв., Брж.), усього 14 найменувань.

На Бережанщині та Підгаєччині цей орографічний термін вживається зі значенням: “невеликий рідкий ліс”, “лісок”. З таким же значенням ця лексема вживається й на теренах Чернігівсько-Сумського Полісся. На заході Полісся лексема *гай* трактується ще як “великий старий ліс” [5, 83].

Ліс. Лексема *ліс* у звичайній та демінутивній формах уживається здебільшого в мікротопонімах применникової структури: п. *Ліски* (Стр., Брж.), п. *Лісок* (Жнв., Брж.), пас. *В Лісі* (Стр., Брж.), п. *За Ліском* (Урм., Брж.), л. *Залісок* (Трот., Брж.), пас. *Надзаліс* (Мчщ., Брж.), пас. *Під Ліском* (Урм., Брж.). Зафіксовано також чимало дволексемних сполук, які вказують на посесивність: л. *Ковалів Лісок* (Слв., Брж.), л. *Ксьондзів Ліс* (Слов., Брж.), л. *Рагітин Ліс* (Трст., Брж.), л. *Собків Ліс* (Кт., Брж.), х. *Стриганецкий Ліс* (Стр., Брж.), л. *Хлопский Ліс* (Слв., Брж.).

Як бачимо, мікротопоніми, мотивовані фітонімами, найчастіше позначають орні поля, пасовища, ліси. Загальна їх кількість 102 найменування, що становлять 29 % від усіх мікротопонімів, мотивованих географічними термінами.

1.3. Мікротопоніми, мотивовані лексемами, які виражають гідрографічні ознаки місцевості.

В ономастиці прийнято вважати гідроніми найархаїчнішими серед інших класів власних назв. На думку багатьох мовознавців, гідроніми – це найдавніша пам'ятка мови. У них можуть бути зафіксовані певні віджилі сьогодні слова або слова вимерлих мов. У них простежується також плинність та змінність різномовних найменувань. Сказане аж ніяк не означає, що відгідронімні мікротопоніми теж належать до найархаїчніших. Цілком очевидно, що мікрогідронімам не властива така стійкість як назвам великих гідрооб'єктів, проте вони можуть бути основою для відтворення деяких географічних термінів, що поповнюють мовні ресурси [9, 12].

У зібраних нами матеріалах зафіксовано кільканадцять мікротопонімів, мотивованих назвами окремих гідрооб'єктів.

Криниця. Мікрооб'єкти з гідротерміном *криниця* широко побутують на досліджуваній нами території: п. *Білі Криниці* (Трст., Брж.), кр. *Гречанникова*

Кирниця (Нвсл., Пдг.) кр. *Кирниця* (Юст., Пдг.), пас. *Кринички* (Слц., Пдг), пас./стр. *Коло Кирниці* (Урм., Брж.), р. *Кринички* (Слв., Брж.) та інше.

Назва *Кирниця* у досліджуваному регіоні використовується, як на позначення водного джерела, так і струмка. Одноименним онімом названі й місцевості, де розміщений відповідний гідрооб'єкт (пасовище, поле) тощо.

У досліджуваному краї замість літературного варіанта лексеми *криниця* використовується регіональний варіант *кирниця* з тим же значенням. В українській мові термін *криниця* вживається в різноманітних варіантах: *криниця, криничка, кринички, кирниця, кирничка* [2, 92, 100–101], але з одним і тим же значенням – “джерело, колодязь, струмок”.

Це слово виводиться з праслов'янського **kyrnica* “джерело; (виритий) колодязь” [4, 93].

Потік. У досліджуваному регіоні зафіксовані також мікротопоніми з лексемою потік: ч. с. *На Потоці* (Урм., Брж.), пот. *Потік* (Урм., Брж.), ч. с. *Потік* (Нрв., Брж.), в./ч. с. *Потоки* (Трст., Брж.) та ін., усього 11 найменувань.

На Бережанщині та Підгаєччині цей гідрографічний термін виражає проточність води і входить до складу мікротопонімів на позначення різних об'єктів. Етимологію слова потік, що утворена від дієслова текти, виводять від псл. **tekiti*.

Ріка. Апелятив *ріка* найчастіше реалізується у власних назвах, що є прийменниковими утвореннями: п. *За Ріков* (Жкв., Брж.), пас. *Коло Ріки* (Стр., Брж.), пас. *Над Ріков* (Ндр., Брж.), в. *Понад Ріку* (Двр., Брж.), Оскільки гідрооб'єкт ріка є відносно значущою природною реалією, тому він не рідко використовується як примітний об'єкт для творення онімів – прийменникових конструкцій. На загальноукраїнському фоні лексема виражає значення «велика водна артерія».

Етимологія слова *ріка* споріднена з двн. – інд. *rayas* “біг, течія” [9, 464].

Усього на досліджуваній території виявлено 38 мікротопонімів, мотивованих назвами гідрооб'єктів, що становить 11 % від усіх мікротопонімів з географічними термінами в основах.

Розглянутий мікротопонімікон Бережанщини та Підгаєччини віддзеркалює давній тип назвоутворення. Багато розглянутих нами мікротопонімів є абсолютними еквівалентами апелятивів (горб, лан, криниця, ріка). Подекуди зафіксовано мікротопоніми із акцентуаційними чи графічними відмінностями у порівнянні з літературною нормою. Цей факт тлумачиться говірковою кореляцією (Потік).

Як бачимо, мікротопонімія Бережанщини та Підгаєччини акумулювала в собі різнопланові характеристики природних реалій. Провідними мотиваторами мікротопонімів цієї місцевості стали орографічні терміни (60 %). Значне число мікротопонімів утворено також від апелятивів фіто- та гідрографічного походження, відповідно 29 % та 11 % від усіх мікротопонімів з географічною термінологією в основах.

Детальне вивчення регіонального мікротопонімікону, мотивованого географічною номенклатурою, може дати важливу інформацію для реконструкції давньої рельєфно-ландшафтної картини краю.

Умовні скорочення

в.– вулиця	Злж. – Залужжя
л. – ліс	Кмрв. – Комарівка
кр. – криниця	Кр. – Кур'яни
пас.– пасовище	Кт. – Кути
пот. – потік	Мчш. – Мечищів
п. – поле	Нрв. – Нараїв
р. – ріка	Ндрч. – Надрічне
стр. – стумок	Ндрж. – Надорожнів
ч. с. – частина села	Н. Лтв. – Новий Литвинів
Блкр. – Білокриниця	Пдг. – Підгайці
Брж. – Бережани	Плхв. – Пліхів
Бщ. – Біще	Псхв. – Посухів
Влхв. – Вільховець	Ркшн. – Рекшин
Влщ. – Волощина	Слц. – Сільце
Гнв. – Гиновичі	Слв. – Слав'ятин
Глгч. – Голгоче	Стрг. – Стриганці
Двр. – Двірці	Трст. – Тростянець
Жкв. – Жуків	Урм. – Урмань
Жнв. – Жонівка	Юст. – Юстинівка

Література

1. Грінченко Б. Словарь української мови : 4-х т. / Б. Грінченко. – К. : Вид-во АН УРСР, 1958. – Т. 1. – 494 с. ; Т. 2. – 573 с. ; 1959. – Т. 3. – 506 с. ; Т. 4. – 563 с. – [Репринтне відтвор. вид. 1907–1909 рр.].
2. Громко Т. В. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Т. В. Громко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш. – К. : Кіровоград, 1999. – 224 с.
3. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині / О. К. Данилюк. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 105 с.
4. Етимологічний словник української мови : в 7-ми т. – К. : Наук. Думка, 1982. – Т. 1. – 631 с. ; 1985. – Т. 2. – 570 с. ; 1989. – Т. 3. – 549 с. ; 2004. – 653 с. ; 2006. – Т. 5. – 704 с.
5. Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К., 1974. – 259 с.
6. Марусенко Т. А. Матеріали к словарю украинских географических апелятивов (названия рельефов) / Т. А. Марусенко. – М. : Наука, 1968. – С. 206–255.
7. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К., 1984. – Ч. 1–2.
8. Рудницький Я. Географічні назви Бойківщини / Я. Рудницький // Українська Вільна Академія Наук. Серія : Назвознавство. – Ч. 23–24. – 1962. – 246 с.
9. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер. – М., 1964–1969. – Т. 1–4.

Анотація

У статті проаналізовано близько 350 найменувань мікрооб'єктів названого регіону, мотивованих географічними назвами на означення орографічних, фітографічних та гідрографічних понять. Усі проаналізовані нами мікротопоніми поділяються на кілька семантичних підгруп, які реалізуються різною кількістю назв.

Ключові слова: апелятив, мікротопонім, додатній/від'ємний рельєф.

Аннотция

В статье рассматривается около 350 названий микрообъектов выше упомянутого региона, мотивированных географическими терминами на обозначение орографических,

фитографических и гидрографических понятий. Все проанализированы микротопонимы делятся на несколько семантических подгрупп, которые представлены разным количеством названий.

Ключевые слова: апеллятив, микротопоним, положительный / отрицательный рельеф.

Summary

The article analyses nearly 350 names of microobjects of the region mentioned, motivated by geographical names to denote orographical, phytographical, hydrographic terms. All the microtoponymy are divided into several semantic subgroups, realized by different quantity of names.

Keywords: appellation, microtoponymy, supplementary/negative relief.

УДК 811.16'373.611

Жарко С.Ю.,

кандидат філологічних наук,
Дніпропетровський національний
гірничий університет,

Шпітько І.М.,

кандидат філологічних наук,
Дніпропетровський національний
університет ім. Олеся Гончара

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВІРНОГО ГНІЗДА З ВЕРШИННИМ СЛОВОМ “МОРЕ” В РОСІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ І СЛОВАЦЬКІЙ МОВАХ

Порівняльний аналіз словотвірних систем як генетично споріднених, так і не споріднених мов постає актуальним, оскільки дозволяє не лише виявити лінгвістичні універсалиї загальної дериватології, а й допомагає глибше охарактеризувати формальну й семантичну структуру похідного слова й комплексних одиниць словотвору кожної мови, з'ясувати їх роль у процесі мовної номінації.

Концептуалізація об'єктивної дійсності має в різних мовах свої особливості, зумовлені, зокрема, структурою мови. Тому зіставлення словотвірних систем різних мов сприяє виявленню похідних одиниць, які є ментальними репрезентаціями досвіду й знань людини.

Дослідження похідних лексем базується в першу чергу на визначенні їх семантичного простору та словопороджувальних властивостей. На цій підставі перспективними є праці, у яких розглядаються не окремі похідні слова, а словотвірне гніздо. Під словотвірним гніздом розуміємо “впорядковану відношеннями похідності сукупність слів, для якої характерна спільність кореня” [8, 7]. Кожне словотвірне гніздо має визначену структуру і кожен його компонент посідає передбачене системою мови місце. Усі деривати у гнізді розташовані за принципом послідовного підпорядкування одних іншим, що виявилось в ступінчатому характері словотворення [3, 420].

Саме словотвірне гніздо дає найповніше уявлення про семантику кореня, який виступає змістовим ядром, “загальною семантичною базою цілої низки